

İbrahim Çallı'nın "Zeybekler" Resimi ve Bir Tahayyül Olarak 'Ulus Devlet' İnşası
Ibrahim Çallı's "Zeibeks" Painting and the Concept of 'Nation-State' Building

Ali Asker Bal*

Özet

On dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan modern ulus-devletlerin inşa sürecindeki en önemli unsurlardan biri kuşkusuz kültür-sanat politikalarıdır. Uluslar, devletlerin inşa sürecinde uyguladıkları kültür-sanat politikaları ile ideolojik olarak diğer devletlerden daha üstün olduklarını göstermeye özel bir önem verirler. Bu dönem sanat ürünlerinin 'kahramanlık' ve 'milliyetçilik' teması ekseninde biçimlenmesi bu anlayışın doğal bir sonucudur. Çağdaş Türkiye Resim Sanatı tarihi bu kurguya uygun olarak şekillenmiştir. Cumhuriyet döneminin önemli ressamlarından olan İbrahim Çallı, ikinci meşrutiyetin ilanı ile başlayan yeniliklere katılmış; cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte akademide eğitimci olarak yeni dönemde etkin olarak yerini almıştır. Çallı'nın cumhuriyetin kurulduğu 1923 tarihinde yaptığı "Zeybekler" adlı çalışma ulus-devlet inşa sürecinin tartışmalı bir yapıtı olarak resim tarihimizde yerini almıştır. Çallı'nın açtığı sergide resmi gören Mustafa Kemal, zeybeklerin olduğu resimdeki atı fazla 'semirmiş' bulur ve bunun yokluk-yoksunluklarla gerçekleşen kurtuluş savaşının zorluklarını yeterince temsil etmediğini ifade eder. Bu eleştiri üzerine Çallı resimde değişiklikler yapma yoluna gider ve resim ancak bu yeni haliyle müze koleksiyonuna dahil edilir. Bu çalışmada Çallı'nın "Zeybekler" adlı yapıtı üzerinden ulus-devlet inşasında kültür-sanat politikalarının önemi hakkında düşünceler geliştirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Zeybek, İbrahim Çallı, resim, ulus, devlet.

Summary

Cultural policies, undoubtedly, played an essential role in constructing emerging modern nation states of the nineteenth century. Ideologically, nation states tried to stress superiority over other nations through cultural and arts policies during their construction periods. It is a

* Doç. Dr. Ali Asker Bal, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin. aliasker.bal@gmail.com

natural outcome, that the art products of that era were structured upon themes such as as ‘heroism’ and ‘nationalism’. The history of contemporary Turkish painting has developed accordingly. İbrahim Çallı, an important painter of the republican era, joined the novelties declared by the Second Constitutional Monarchy and attended the academy as a lecturer in the latter period of the foundation of the Republic. His work on ‘Zeibeks’ in the founding year of the Republic in 1923, plays a controversial role in this constructive era. Mustafa Kemal, who sees the painting on his exhibiton, finds the horse on the painting with the Zeibeks ‘over-fed’, thus, not well representing the diffuculties of a Liberty War fought in poverty and deprivation. After the criticism, Çallı revises his work and the painting is then added to the collection of the museum in its novel state. In this work, we will try to develop thoughts on the importance of cultural arts policies of the construction period of nation states.

Keywords: Zeibek, İbrahim Çallı, painting, nation, state

‘Ulus inşası’ kavramı, bireylerin devlete bağlılığının yerel veya bölgesellikten giderek milli kimliğe dayandırılması, alt kimliklerin bütünleştirilmesi amacıyla devletin milliyetçi ideoloji doğrultusunda izledikleri politikaları ifade etmektedir. 19.yüzyıl, Avrupa’da modern ulus devletlerin ortaya çıkmasının başlangıcıdır. Ulusal kimliğin inşası her şeyden önce ulusal bir dil, kitlesel bir eğitim sistemi, ortak bir tarih kurgusu, sanayinin millileştirilmesi gibi temel olguları zorunlu kılar. Bu olgular kimlik temelli politikalarla devamlı canlı tutulmaya çalışılır; soy ve kahramanlık mitleri, dil, din, gelenek ve kolektif geçmişe sürekli bir vurgu ile ön plana çıkarılırlar. Modern ulus devletlerin inşa sürecinde göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlardan biri de kültür sanat politikalarıdır. Kültür sanat politikalarının önemi, ulus devlet içerisinde oluşturulmak istenen milletin aynı geçmiş altında inşa edilmesi ve geliştirilmesidir.

Ulusal kimliğin inşası, ortak bir tarihsel toprak veya yurt anlayışı, ortak mitler ve tarihsel bellek, ortak bir kitlesel kamu kültürü, bütün bireyler için bağlayıcı hak ve ödevler sistemi, ortak bir ekonomi gibi öğelerin etrafında kurgulanır. Politikbilimci Benedict Anderson’un tanımladığı gibi; “ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur.”¹ Tarihi anekdotlarda, İtalyan Birliği kurulduğunda General Garibaldi’nin; “İtalyan Birliği’ni kurduk, şimdi hedefimiz İtalyan milletini kurmaktır” dediği anlatılır. İki ülkenin kurulma süreci birbirlerinden çok farklı olsa da, İtalya ile Türkiye’nin ulusal kimliğinin oluşumu konusundaki durumları hemen hemen aynıdır.

¹ Benedict Andeson, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, Metis yayınları, 6. b., İstanbul 2011, s. 20.

Tüm ulus inşa deneyimleri etnik temel üzerinden sürdürülür ve mutlak surette ötekileştirilmiş mağdurların olduğu bir kriz durumu söz konusudur. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında ulus inşasında kimlik sorununun altını çizen Aydan, şöyle devam eder: "TC'nin kuruluşundan itibaren en önemli problematiklerden biri ulusal kimliğin inşasıdır. İmparatorluğun hakim unsuru, milliyetçiliği en son keşfeden ulus olmasıdır. Osmanlının son dönemlerinde ortaya çıkan Türkçülük akımı görece geç kalmış bir milliyetçiliktir. Üstelik toplumla buluşamamış, sadece aydınlar arasında dile gelen bir konu düzeyinde kalmıştır."² Aydın sınıfının modern cumhuriyetin kurulmasında oynadığı rolü yazınsal alan üzerinden inceledikten sonra bu incelemenin konusu olan sanat alanına bakmak daha doğru olacaktır. Yazınsal yaklaşımın edebiyattaki en önemli örneklerinden biri Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" (1932), Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı" (1968) adlı romanlarıdır. Her iki kitapta büyük özverilerle gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı'na tüm toplumun aynı istekle katılmadığını anlatmaktadır. Romanlar farklı tarihlerde yayımlandıkları ve siyasetin dışında bir yerde yer aldıkları için sert tartışmaların konusu olmuşlardır. "Yaban"ın yayımlandığı 1932 yılında bir grup aydın bir araya gelerek ulus inşanın önemli bir yayını olan "Kadro" dergisini çıkardılar. Kurucuları arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin gibi isimler vardı. Derginin amacı, yeni cumhuriyetin devrimlerini oturtmak ve bu doğrultuda bir ideoloji geliştirmektir. Yayıncılığın ulusal kimliğin inşasındaki rolüne vurgu yapan İngiliz tarihçi Benedict Anderson; modernizm ile matbaanın icadı arasında paralellik kurarak; "yayıncılığın hem seküler bir dünya görüşünün hem de ulusal kimliğin gelişmesinde önemli rol oynadığını"³ ifade eder.

19. yüzyılda sanat ile siyaset arasındaki en önemli ilişki modeli ulus inşasıydı, ama bu modelin tohumları 17. Yüzyıl mutlakiyetçiliğinde yatıyordu. Fransız Güzel Sanatlar Akademisi, bir ulus-devletin sanat üzerindeki denetimini temsil eden ilk modern kurumdu. Lev Kreft'e göre bu kurumun ortaya çıkışında etkili olan pek çok neden var, ama en önemlisi, "dini savaşların ve iç savaşların yarattığı kaosun kültürde doğurduğu kuşkuculuktan"⁴. Benzer şekilde, bir kriz ve kaosun içerisinde Fransız Güzel Sanatlar Akademisi model alınarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, kurucusu Osman Hamdi Bey'in kişiliğinde modern bir kurum olarak tasarlanmıştı. Osmanlı modernleşmesi içinde doğmuş Sanayi-i Nefise

² Aydan Çelik, "Ulus Sanatla Kurulur mu?", *B+ Beşiktaş Kentlisi'nin Dergisi*, Sonbahar '09/7 sayı, Unprint, İstanbul 2009, s. 6.

³ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, Metis yayınları, 6. b., İstanbul 2011, s. 43.

⁴ Lev Kreft, "Sanat Siyaset, Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika", ed. Ali Artun, İletişim Yayınları, 3. b., İstanbul 2011, s. 23.

Mektebi'nin varlığı ile sanat konusunda azımsanmayacak bir birikimin olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şimdi çok sınırlı ve seçkin bir sınıfın elinde bulunan bu birikimin halkla buluşturulması gerekiyordu. Böylece hem toplum güzel sanatlarla tanışacak hem de ulusal kimliğin oluşumunda sanat rehber olacaktı. Sanatçılar cephesinde buna hiçbir itiraz yoktu ve hemen tüm sanatçılar kendilerini yeni rejimin misyonerleri olarak görüyorlardı. Yeni Cumhuriyet ilk adım olarak 1937 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne (Sanayi-i Nefise Mektebi) bağlı Resim ve Heykel Müzesi'ni açar. Aynı yıl "Ar" adıyla bir sanat dergisi yayına girer. İncelememize konu olan "Zeybekler" çalışması tam da bu büyük gelişme ve dönüşümlerin içerisinde karşımıza çıkar.

İbrahim Çallı'nın "Zeybekler" adlı resmi Cumhuriyet'in 10. yılı olan 1933'de ilki yapılan "İnkılap Sergileri" kapsamında Resim ve Heykel Müzesi'nde sergilenir. Bu sergilerin en önemli temalarından biri Kurtuluş Savaşı'dır. Kurtuluş Savaşı resimleri, her zaman ve yerde ulus devlet kurma girişimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çallı, savaş teması çalışan ressamların başında gelmektedir. İbrahim Çallı (1888 Çal-1960 İstanbul), ikinci meşrutiyetin ilanıyla gerçekleşen dönüşümle birlikte toplumsal ve siyasal alanda gerçekleşen değişikliklere katıldı ve kurulan ilk ressamlar birliği olan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin üyesi oldu. Birinci Dünya Savaşı sonrası Enver paşa'nın kurduğu "Şişli Atölyesi"nin de en verimli sanatçılarından biri idi. Resim sanatı tarihinde "1914 Kuşağı" olarak anılan ressamlar birliği "Çallı Kuşağı" olarak anıldı. Sanat Tarihçi, eleştirmen Sezer Tansuğ'a göre bu durumun nedeni; "Çallı İbrahim'in bir Anadolu kasabası (Çal, Denizli) insanı olmaktan kaynaklanan kavruk, ama esprili, anekdotları ve bohem yaşamıyla ün yapmış popüler bir sanatçı olmasıdır."⁵ Çallı, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitimci olarak Cumhuriyet Dönemi'nin tüm yeniliklerine aktif bir sanatçı olarak katıldı. Çallı çağdaş resim sanatımızın batı anlayışına yönelik bir sürece girmesinde itici güçlerden biri oldu. O'nun tartışmalar yaratan "Zeybekler" adlı çalışması Cumhuriyet'e duyduğu bağlılığın ifadesidir.

İbrahim Çallı; "Zeybekler Kurtuluş Savaşı'nda", 118x154 cm., Tuval üzerine yağlıboya,
1923, Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu.

Resimde, ufukta sıradağların yükseldiği ve eteklerinde evleriyle bir köyün görüldüğü manzara önünde, beyaz bir at ve yedi kişiyi görüyoruz. Çallı, bu tabloyu Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere hazırlık yapan bir grup zeybek ile onları uğurlamaya gelen kadınlardan oluşan

⁵ Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 4. b., İstanbul 1996, s. 120.

bir kompozisyon olarak kurmuştur. Resmin merkezinde beyaz bir at ve atın yükünü bağlamaya çalışan bir zeybek var. Tablonun solunda arkası dönük bir şekilde bir yük balyası üzerinde oturur şekilde ayaktaki bir kadınla konuşan başka bir zeybek var. Resmin sağ tarafında ise biri arkadan, diğeri cepheden görünen, ayakta durmuş ve yüzleri konuşan çifte dönük iki zeybek figürü var. Oturan zeybeğin kucağında ve önde ayakta yer alan zeybeğin sağ elinde tüfekleriyle ve 4 zeybeğin ikisi çapraz diğeri ikisi bellerinden fişeklik kuşanmış durumda betimlenmiştir. Kadınların her üçü de sadece yüzleri görünecek şekilde –yerelde kullanıldığı sanılan bir kumaş ile- örtünmüştür.

“Zeybekler” tablosunu gören Mustafa Kemal, ressam Çallı’ya döner ve “Biz Kurtuluş Savaşı’nda yemeye ekmek bulamıyorduk, senin resmindeki atlar nasıl semirmiş böyle?” diye sorar. Mustafa Kemal’in; “bu tabloyu kimseye göstermeyin!” demesi üzerine Çallı şaşırıp kalmıştır. Kimse ne söyleyeceğini bilemiyorken Mustafa Kemal açıklar: “Savaşa katılmış herkes bilir ki, hayvanlarımız bir deri bir kemikten ibaretti, bizim de onlardan arta kalır yanımız yoktu. Hepimiz iskelet halindeydik. Atları da, savaşçıları da böyle güçlü kuvvetli göstermekle Sakarya’nın değerini küçültmüş oluyorsunuz efendim.”⁶ Usta ressam malzemelerini alır ve tablosundaki atı bir deri bir kemik hale getirir. “Zeybekler” resmi sonraki yıllar Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi’nin koleksiyonuna dahil edilir.

Burada ulus inşa sürecinin bir gereği olarak insan ve hayvan bedeni ideolojik bir aygıt şeklinde bir değerlendirmeye konu olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan kılık kıyafet devrimleri, beden eğitimi ve spor uygulamalarıyla ‘beden’, kimliğin inşa edilmesinde önemli bir aygıt olarak sürekli kullanılmıştır. Bedenin bu şekilde ele alınışı, dünyevi bir kavramın (bedenin) anlamının tepetaklak edilerek kutsallık hiyerarşisine -ki asıl kutsanan devlettir- yerleştirilmesidir. *Politik teoloji* adını verebileceğimiz bu yaklaşımda devlet, her şeyin ve tanrısal olanın yerine geçirilmiştir. Alman hukukçu ve siyaset kuramcısı Carl Schmitt, modern devlet kuramının önemli kavramları üzerinde durmuş ve bunları “Siyasal İlahiyat” adlı çalışmasında çözümlenmiştir. Schmitt’e göre, “Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır. Sadece tarihsel gelişimleri dolayısıyla değil, -çünkü bu kavramlar ilahiyattan devlet kuramına aktarılmışlardır, örneğin her şeye kadir Tanrı, her şeye kadir kanun koyucuya dönüşmüştür- bu kavramların sosyolojik yönden incelenmesi için anlaşılması gereken sistematik yapıları dolayısıyla da dünyevileştirilmişlerdir. Olağanüstü halin hukuk için taşıdığı anlam, mucizenin ilahiyat için

⁶<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=cumartesi&ArticleID=523503&Date=03.05.2008>.

taşıdığı anlama benzer”⁷ Devlet ve onun etrafında ele alınan kavramlar teolojik karakterde olduğundan dolayı, devlet adına hüküm yürütenler de kutsal bir görev yaptıklarına inanırlar. Kutsal devlet, kendi otoritesine karşı herhangi bir girişimde bulunanların bedenlerinin yok edilmesi de dahil her türlü cezaya başvurabilir. ‘Gaflet ve delalet’ içinde bulunanların beden ve ruh sağlığına kavuşturulması da yine devletin görevidir. O hiçbir koşulda tebaasını yalnız bırakmaz, sürekli gözetleyici ve terbiye edici olarak onlarla beraberdir. Efelik kurumunun genç cumhuriyetle olan ilişkisini bu bağlamda incelediğimizde ilginç sonuçlarla karşı karşıya kalmaktayız. ‘Başbozuk’ adıyla devlet için tehlikeli görülen bir grubun yeni kurulan bir cumhuriyetin asli unsuru olarak öne çıkarılması baş başına bir inceleme konusudur.

Efe (zeybek) sözcüğünün kelime anlamı eski dilde “könesü, könüksü” kökünden gelmiş olup sözcüğün son eki olan sü’nün ‘asker’ anlamına geldiği ve “başbozukluktan düzenli hale getirilmiş asker” şeklinde kullanıldığı bilinmektedir.⁸ Efelik kurumu, Selçuklular döneminde Anadolu’da ortaya çıkmıştır. Selçukluların devlet yapısında görülen çözülme sonrası efeler ilk bayrağı çeken grup olmuşlar ve bazıları beylerin yanlarında kalmayı tercih ederken büyük çoğunluğu dağlara çekilmek zorunda kalmıştır.⁹ Ege yöresinde efeler için; çevik, atılgan, gözü pek ve attığını vuran kişi gibi tanımlar kullanılmaktadır. Efelik kurumu, özellikle Osmanlı’nın duraklama döneminde büyük gelişim göstermiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkan siyasi ve ekonomik baskı, Ege köylülerinin efelik kurumu etrafında örgütlenmesini sağlamıştır. Efelik’in en çok geliştiği Aydın ilinin merkezi devletten uzak oluşu, hareketin Osmanlı’nın kontrolü dışında kendiliğinden gelişimini hızlandırmıştır. Efelik olgusu, Osmanlı’nın toprak yönetiminde ortaya çıkardığı sosyal eşitsizlik ve adaletsizliğin köylüdeki başkaldırı ruhunun uyanması ile başlamıştır. Efeler, Osmanlı’da toplumsal yaşamdaki düzensizliklere bir tepki olarak gelişen hareketler içinde önemli bir başkaldırı grubu olarak yer almışlardır. Bu dönemde gelişen Atçalı Kel Mehmet İsyanı, Osmanlı baskısına karşı halkı korumak, büyük toprak sahiplerine ve devletin temsilcilerine karşı yerel halkı temsil etme talebiyle gelişmiştir. Efeler, Osmanlı’nın son döneminde Anadolu’da gelişen Kuva-yı Milliye örgütlenmesinde yer alarak Cumhuriyet’in kurulmasında aktif bir rol oynamışlardır. TBMM’nin ilanı ve düzenli ordunun kurulması üzerine emrindekilerle birlikte bu orduya katılan ve Milli Aydın Cephesi’ni komuta eden Yörük Ali Efe önemli bir figür olarak karşımıza çıkar. Efelerin milli mücadeledeki rolünü efsaneleştiren ve kutsallaştıran tüm yaklaşımlara inat Yörük Ali Efe’nin

⁷ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat, Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, 2. b., Ankara 2005, s. 41.

⁸ Onur Akdoğan, *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler, Tarihi, Ezgileri, Dansları 1*, Sade Matbaacılık, İzmir 2004, s. 19.

⁹ Kemal Özkaynak, *Efelerden Haberler*, Aydın Ofset Matbaacılık, Aydın, 2004, s. 3.

anlattıkları şöyledir: “Bazı kimseler savaş zamanında yapılan işlerin birçoğunu bana ve başkalarına mal ederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her vatansever o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli mukavemette aslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin sesi olur mu ki?”¹⁰

Anadolu’da ulusal mücadelenin başladığı 20.yüzyılın başları dünya ölçeğinde “Milliyetçilik ve Ulusal Egemenlik” düşüncesinin geliştiği yıllardır. Bu dönem Milliyetçilik “tam bağımsız” yaşama hakkı anlamına gelirken, ‘ulusal egemenlik’ 1789 Fransız İhtilali’nin geliştirdiği düşüncelerin yaşam bulmasını öngörüyordu. Mustafa Kemal, 28 Aralık 1919’da Ankara Ziraat Mektebi’nde yaptığı bir konuşmada Milli Mücadele’nin amacını “vatanın parçalanmaktan ve milletin esaretten kurtarılmasına yöneliktir” diye açıklamıştır. Bu amaçla, Mustafa Kemal Kuva-yı Milliye’nin asıl unsurunu oluşturan efelerle ilişkileri sürekli yakın tutmuş ve onlarla devamlı diyalog halinde bulunmuştur. Sivas Kongresi’nde Denizli delegelerine yönelik yaptığı şu konuşma, O’nun efelere olan güvenini açıkça gösteriyordu: “İstanbul’da, şurada, burada mitingler yapıldı. Yunan işgali protesto edildi, fakat sizin Aydın Kuva-yı Milliye Cephesi’nde patlattığımız silahların sesi Versay Sarayı’nı çınlattı.”¹¹ Efelerin Kuva-yı Milliye oluşumuna katılmaları ve Ege cephesinde bağımsızlık için yaptıkları fedakarlığın bizzat Mustafa Kemal’in övgüsüne konu olması, onların daha sonraki yıllar cumhuriyete olan bağlılıklarının daha da güçlenmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal’in buna benzer yaklaşımlarının temelinde ileride kurulacak cumhuriyetin nasıl bir yapı olacağına nüveleri saklıdır. Bir ulus-devlet yaratmak için, bir toprak parçasının ve üzerinde yaşayanların belli sınırlar içine sokulmaları, yurttaş olarak kabul görenler ve ikinci derecedekilerin ve sıradan sakinlerin ayrılmaları şarttır. Devlet kuramcısı, sosyolog Bob Jessop, ulus-devlet yerine *ulusal devlet* kavramlaştırmasını tercih etmektedir. Bunun sebebini, “bütün kapitalist devletlerin etnik-ulusal devletler olma anlamında ulus-devlet olmamaları, ancak hepsinin ulusal toprakları yöneten biçimsel egemen ülkeler olarak ulusal devletler olmalarındandır”¹² şeklinde açıklar.

Ulusal kimliğin oluşumunda asıl önemli unsurlardan birisi sanattır. Özellikle plastik sanatlar denilen resim ve heykel sanatı, çağın ruhunu yansıtmak ve ‘biz’ duygusunu yaratmak ve bunu canlı tutmak konusunda önemlidirler. Lev Kreft sanatın ulus inşa sürecine etkisini

¹⁰ Şükrü Oğuz Alpkaya, *Yörük Ali Efe*, der. Atilla Oral, Demkar Yayınları, İstanbul 2009, s. 13.

¹¹ Nuri Köstüklü, *Milli Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 236.

¹² Bob Jessop, “Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar, Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları”, ed. Hilal Onur İnce, Doğu Batı yayınları, Ankara 2010, s. 325.

şöyle açıklamaktadır; “ Ulusu inşa etmenin ve sürekliliğini sağlamanın pek çok yolu vardır; ama hepsinde de, şu ya da bu şekilde, sanat da kullanılır. Ulus inşası ilk modern siyasi sanat rejimidir ve hala geçerliliğini korumaktadır”¹³. Yakın dönemde gerçekleştirilen iki büyük etkinlik ile cumhuriyet ideali ve ulus bilinci sanat aracılığıyla yeniden tahkim edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet’in 75. yılında gerçekleştirilen “Bir Yurttaş Yaratmak / Muasır Bir Medeniyet İçin Seferberlik Bilgileri 1923-1950” adlı kapsamlı sergi, giyim kuşamdan, adabı muaşerete, mimariden ritüellere değin imgelerle kurulan yeni bir ülkenin fotoğrafını gösteriyordu. Sergi, “bir ulus devletin oluşum sürecinde birey olarak yurttaş, ya da eski kullanım biçimiyle vatandaş kimliğinin oluşumunu ve Cumhuriyet’in yurttaş örüntüsü üzerine inşasını”¹⁴ gündeme getiriyordu. Yine “Düşler, Gerçekler, İmgeler / Modern Türk Resminde Cumhuriyet İmgesi” adıyla Cumhuriyetin 90.yıldönümü anısına 9 Ekim-10 Kasım 2013 tarihleri arasında Pera Müzesi’nde gerçekleşen sergide, “modern Türk resim sanatından örnekler ve imgeler üzerinden yakın dönem bir tarih okuması yapıyor. Cumhuriyet dönemi resimlerinden oluşturulan seçki, Kuva-yı Milliye yılları, köy yaşamı, göç, gecekondulaşma ve kentleşme, modern yaşamın yalnızlaşan bireyleri ile geçmişi yorumlama gibi alt temaları içeriyor, plastik sanatlar aracılığıyla Cumhuriyet tarihimize bir bakış sunmaya çalışıyor”¹⁵.

1933 yılında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde açılan ve “Zeybekler” resminin de ilk kez izleyici karşısına çıktığı sergi, 2009’da, müzenin restorasyonu sebebiyle –bulunabilen yapıtlarla- “Serginin Sergisi” adıyla tekrar açıldı. Serginin tanıtımın yapıldığı katalogdaki şu değerlendirme yer almaktadır: “İnkılap sergileri, ulusal kurtuluş savaşı ve devrimleri konu alan yapıtlarıyla resim tarihinde özel bir ikonografi oluşturur. Ulus devletin kimlik imgelerini toplum bilincine yerleştirme girişimlerinden biri olan sergiler tüm sanatçılara açıktır. Ancak bu sergilerde sanatçıların hamasi konular yönlendirilmesinin sanat açısından tehlikeli olabileceği ve devrim konularını resimlemekle yapıtın devrimci sayılamayacağı görüşü benimsenmiştir”.¹⁶ “Zeybekler” resminin konusu Kurtuluş Savaşı’dır. Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın hangi zor koşullarda gerçekleştiği mücadelenin önemli bir bileşeni olan zeybekler üzerinden konu edilmiştir.

Kültür sanat politikaları, bir ulusun geçmişi ile bugünü arasında bağlantı kuran; geleceğini güçlü bir şekilde kurabilmek için ve dünya devletleri arasında yerini belirleyebilmek için

¹³ Lev Kreft, “Sanat Siyaset, Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika”, ed. Ali Artun, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2011, s. 31.

¹⁴ Zafer Toprak, *Bir Yurttaş Yaratmak / Muasır Bir Medeniyet İçin Seferberlik Bilgileri 1923-1950*, YKY, İstanbul, 1998, s. 4.

¹⁵ <http://www.peramuzesi.org.tr/Sergi/Dusler-Gercekler-Imgeler/144>

¹⁶ Semra Germaner, “Serginin Sergisi, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, 1937 Açılış Koleksiyonu”, hzl. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şan Ofset, İstanbul 2009, s. 7.

gerekli olan tinsel bir etmendir. Bir ulusun bir başka ulus üzerinde kurmak-inşa etmek istediği üstünlük duygusunu besleyen yegane öge milliyetçiliktir. Tüm milletlerin ulus inşa süreçleri milliyetçilik duygusu ile beslenip yoğrulur. Ulus devlet inşasındaki milliyetçi tavır, devlet tarafından kültür sanat politikalarında yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Çünkü bir ulus devlet, kendi tarihinin yazım ve kurulması için belirlediği kültür sanat politikalarından yararlanır. Kültür sanat politikaları ile devlet, arzuladığı *hayali geçmişi* inşa eder.

Kaynaklar

Akdoğan, Onur, *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler, Tarihi, Ezgileri, Dansları 1*, Sade Matbaacılık, İzmir 2004.

Alpkaya, Şükrü Oğuz, *Yörük Ali Efe*, der. Atilla Oral, Demkar Yayınları, İstanbul 2009.

Andreson, Benedict, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, 6. b., İstanbul 2011.

Çelik, Aydan; “Ulus Sanatla Kurulur mu?” *B+ Beşiktaş Kentlisi'nin Dergisi*, Sonbahar '09/7 sayı, Unprint, İstanbul 2009.

Germaner, Semra “Serginin Sergisi, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, 1937 Açılış Koleksiyonu”, hzl. Mimar Sinan Güzel sanatlar Üniversitesi, Şan Ofset, İstanbul 2009, s. 7.

<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=cumartesi&ArticleID=523503&Date=03.05.2008>

<http://www.peramuzesi.org.tr/Sergi/Dusler-Gercekler-Imgeler/144>

İnce, Hilal Onur , *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar, Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları*, Doğu Batı yayınları, Ankara 2010,

Köstüklü, Nuri, *Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

Kreft, Lev, “Sanat Siyaset, Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika”, ed. Ali Artun, İtişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2011.

Özkaynak, Kemal, *Efelerden Haberler*, Aydın Ofset Matbaacılık, Aydın 2004.

Schmitt, Carl, *Siyasi İlahiyat, Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, 2. Baskı, Ankara 2005.

Tansuğ, Sezer, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul 1996.

Toprak, Zafer, *Bir Yurttaş Yaratmak / Muasır Bir Medeniyet İçin Seferberlik Bilgileri 1923-1950*, YKY, İstanbul 1998.